

AZ ÚJ MAGYAR SZEMLÉ*

V E S Z P R É M Y L Á S Z L Ó B E R N Á T

A megsárgult lapokról a korai Horthy-kor jobboldali szellemi és politikai elitjének ismerős nevei tekintenek ránk egy szerzői jegyzékből: a legitimista ifj. Andrassy Gyula és a kisgazda Rubinek Gyula, a papszerző Kornis Gyula, az író Komáromi János, a fajvédő költő Lendvai István, utóbbinak szoros barátja, Kádár Lehel s maga a nagy Gárdonyi Géza – utóbbinak jobboldali szimpátiája talán mára kevéssé ismert, de akkor még nyílt titok volt. Ez az *Új Magyar Szemle*, amely olyan értelemben nem volt új, hogy eredetileg 1900-ban egy évfolyamot megérve indult el, akkor még Blaskovich Sándor és Ambrus Zoltán szerkesztésében. Akkor azt ígérték, hogy „a magyar műveltségnek [lesz] időszaki orgánuma”, s közügyekről, társadalomról, tudományról, irodalomról és művészetekről fognak írni „az egész művelt magyar olvasó közönség” számára. Két évtizednyi hallgatás követően, a trianoni trauma és az átélt forradalmak hatására Blaskovich újrarendítette a lapot.

„A mai lázas korban higgadt hangon akarunk szólni a közönséghez és evégből évekig tartó hallgatás után ismét megindítjuk az Új Magyar Szemlét. Egész Európa forrong. A háború nyomában támadt forradalmi eszmék káosza még egyre növekvőben van; a régi irányok roskadoznak, s az újak még nem bontakoztak ki. A háború előtti államrend alapvető eszméi akcióképtelenek, s romjain dogmatizált elméletekkel leplezi beteges önzését az egyén. Így aztán szétfoszlik a tudásba vetett bizalom és a tudomány pedagógiai szuggesztív értékének hanyatlásával megrendül a szó és az írás hagyományos varázsa. Ez a lelkek anarchiája” – így az új szerkesztői köszöntő,¹ mely ugyan szignózatlan maradt, de nyilván Blaskovich alkotása lehetett, a szerkesztőséggel egyetértésben (a helyettes szerkesztő ekkor Pethő Sándor volt).

A RÉGI-ÚJ MAGYAR SZEMLÉ

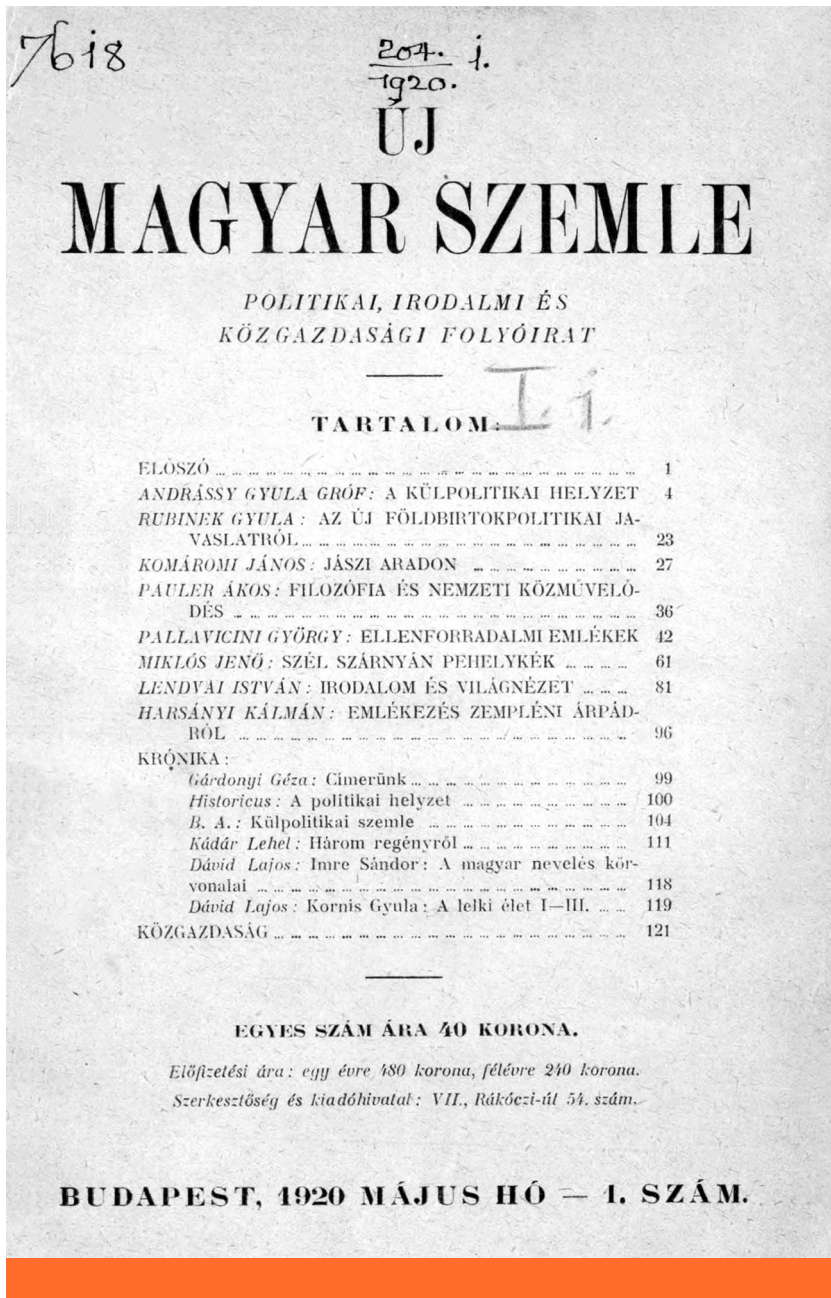
A beköszöntő szövegben ígértéknek a lap kétségkívül eleget is tett. Szerkesztői a *Magyar Helikon* és a *Magyar Kultúra* mellett kétségkívül a korai Horthy-rendszer egyik meghatározó jobboldali folyóiratát hozták létre – még ha csak egy évfolyam alatt is. Annál nagyobb volt azonban ennek az évfolyamnak a hatása!

Kádár Lehel író *Augusztusi puccs* című írása az 1920/1. számból máig gyakorta idézett a szakirodalomban. „Sajnos, mellőznöm kell az egyes ellenforradalmi körök keletkezésének és működésének történetét – hihető, hogy meg fogják írni azok, akiknek ezekben szerepük volt és akik részesei voltak küzdelmeinknek”² – kezdte írását, tapintatosan hallgatva arról, hogy ő maga kezdetben

* Előző lapszámunkban sorozatot kezdtünk, melynek célja, hogy bemutassuk a múlt neves, hazai nemzeti-konzervatív folyóiratait, portré jelleggel, példaadási igénnyel. Elsőként a *Sziklán Állunk* című katolikus-hivatásrendi havilapot ismertettük (lásd: POGRÁNYI LOVAS Miklós: *A Sziklán Állunk. Kommentár*, 2022/2. 46–54.) – a Szerk.

1 *Új Magyar Szemle*, 1920/1. 1.

2 KÁDÁR Lehel: *Az augusztusi puccs. Új Magyar Szemle*, 1920/1. 1–2., 7.

Az Új Magyar Szemle
1920. évi 1. számának címlapja

– mint oly sok más konzervatív közszereplő – nemcsak az őszirózsás forradalmat, de a kommünt is támogatta.³ Kádár esszéjében felidézte, hogy a Peidl-kormányt fegyveresen tervezte megdönteni egy ellenforradalmi csoport, melynek Bleyer Jakab és Friedrich István is szerves részét képezte. Hasonlóan fontosnak tűnik Komáromi János írása, aki 1918-as emlékeit idézte fel, amikor még a *Budapesti Hírlap* tudósítójaként kísérte el Jászi Oszkárt román politikusokkal való tárgyalására. A „Rongyos Gárda” szóképet később megalkotó, az 1921-es nyugat-magyarországi felkelést – ekkor már a *Magyarság* tudósítójaként – végigkövető Komáromi Jászit naiv, az összeomlást a monarchia bűneire kenő, délibábos „keleti Svájcban” hívó politikusként írja le.⁴

S ha már nyugat-magyarországi felkelés: Gagyai Jenő éleslátó szöveget közölt az osztrák–magyar viszonyról 1921 februárjában. „Nagyon gyenge vigasz az, amit az osztrák kormány hirdet, hogy a birtokbavétel után hajlandó újabb tárgyalásokba bocsátkozni. Ezeketől a tárgyalásoktól sem várható több, mint az eddigiektől, s nagyon kár volna, ha a nagyközönség a legcsekélyebb mértékben

3 VESZPRÉMY László Bernát: 1921. A Horthy-rendszer megszilárdulásának története. Jaffa, Bp. 2021. 24.

4 KOMÁROMI János: Jászi Aradon. *Új Magyar Szemle*, 1920/1. 30.

Előszó az *Új Magyar Szemlé*hez

A mai lázas korban higgadt hangon akarunk szólni a közönséghez és evégből évekig tartó hallgatás után ismét megindítjuk az *Új Magyar Szemlé*t. Egész Európa forrong. A háború nyomában támadt forradalmi eszmék káosza még egyre növekvőben van; a régi irányok roskadoznak, s az újak még nem bontakoztak ki. A háború előtti államrend alapvető eszméi akcióképtelenek, s romjain dogmatizált elméletekkel leplezi beteges önzését az egyén. Így aztán szétfoszlik a tudásba vetett bizalom és a tudomány pedagógiai szuggesztív értékének hanyatlásával megrendül a szó és az írás hagyományos varázsa. Ez a lelkek anarchiája.

Tragikumum Magyarországnak, hogy épp e nehéz megpróbáltatás óráiban jutott rég sóvárgott önállóságához. Pedig nemcsak a külügyi bonyodalmakon, hanem mérvadó tényezőink munkáján is múlik amaz életföltételek megteremtése, amelyek biztosítják hirtelen önállóságra jutott hazánk fejlődését. Az önálló Magyarországnak minden irányban új elhelyezkedésre, új berendezkedésre és új erkölcsökre van szüksége. A múlt retrospektív szemlélete más világításban mutatja be a csalhatatlanoknak hirdetett letűnt rendszereket. A lezajlott háború s az ezt követő forradalmi kitérések olyan tanulságokat hagytak reánk, amelyeknek alapján most már öntudatos eréllyel foghatunk hozzá az államalkotó munkához.

E sorsdöntő építkezésből kívánja kivenni a maga részét az *Új Magyar Szemle*, amely tárgyilagos szigorú kritikával akar rámutatni a múltak tévedéseire, és ezen a történelmi és erkölcsi alapon keresi az új Magyarország fejlődésének intézményes biztosítékait.

Vajon megtaláljuk-e majd az új magyar lét összhangjának csodaszerét? Nehezen vállalhatnók a csodadoktor szerepét, hiszen intézményeket, amelyeket korszakok lassú folyamata döntött le, egyszerre újjákkal pótolni nehéz. Egyszerű havi folyóiratunk szerény keretében nem vállalkozhatunk a honmentés biztos vezérfonalának megstilizálására. Egyelőre csak lehetőségekkel számolhatunk, de biztosak vagyunk abban, hogy csupán öntudatos munkával érhetünk el eredményt.

is az optimizmus felé hajlanék” – írta Nyugat-Magyarország leendő átadásáról. Ez fontos, hiszen néha az utókor kutatóit is megtevesztik az osztrák nyilatkozatok, és azt hiszik, hogy az osztrákok valóban készek lettek volna tárgyalni Sopron hovatarozásáról – *miután* már birtokba vették azt. Az *Új Magyar Szemle* szerzője – és a magyar kormány – nem volt ilyen naiv. Emlékezetes, hogy gróf Teleki Pál miniszterelnök már 1921 januárjában kijelentette egy minisztertanácson: Magyarország kész akár fegyveresen is megakadályozni a gazdag város elvesztését.⁵

Az *Új Magyar Szemle* utolsó előtti, 1921/2. lapszámában számos, mai szemmel is értékes és használható gondolatot fogalmaztak meg. Az egyébként is mérvadó szám (benne Juhász Gyula verseivel) tartalmazza például Kornis Gyula híres írását *Kultúrpolitikánk irányelvei* címmel. Kornis szerint:

„az állam fogalma három mozzanatból áll. Először, is a hatalom az állam végső alapja és eszköze. Másodsor, a jog az a norma, mely a hatalom alkalmazását szabályozza. Harmadsor, a kultúra az a cél, melyet végső elemzésben a hatalomnak a jogtól szabályozott alkalmazása szolgálni köteles. Az utóbbiban rejlik az állam etikai jelentősége s ez adja meg az állami életnek végső értelmét. A hatalom, jog és kultúra az államban különböző korban különböző viszonyban van egymással. Annál fejlettebb azonban valamely állam, minél inkább kultúrállam. A kultúra ugyanis visszahat a jog helyes alkotására és a hatalom igazságos gyakorlására.”⁶

5 VESZPRÉMY: *I.m.* 124.

6 Lásd bővebben: KORNIS Gyula: *Kultúrpolitikánk irányelvei*. *Új Magyar Szemle*, 1921/3.

Ennek az öntudatos munkának helyes irányát keressük, s ha az egyszer megnyilatkozott, minden erőnkkel ragadjuk meg zászlaját, hogy diadalra vigyük.

Pillanatig sem adjuk fel azt a történelmileg megállapított tételt, hogy a magyar nemzetnek európai hivatása van ama természetes határok keretében, amelyek közt szerves állami testté alakult ki ezer év alatt.

Faji mivoltunk ősi sajátosságait ápolva, nyitott szemmel fogadjuk be a Nyugat eszméit. Szívesen tanulunk, de tanulásunknak ránk vonatkozó eredménye csak egy, az asszimiláció retortáján átszűrődött folyamat lehet, amelyben féltékenyen őrizzük eredeti mivoltunk jellegzetes vonásait.

A túlfinomultság elkorcsosító hatását, valamint az örökké előretörtetés szelmalomharcát nem ismerjük el haladásnak; küzdeni fogunk a destruktív irányzat ellen, s ennek fajgyöngítő hatását nem tekintjük civilizációnak, mert a mi számunkra a civilizációnak igaz útja a regenerálás folyamata.

Irodalomban és művészetben a valódi értékek megbecsülésére és védelmére iparkodunk; tudományban igyekszünk megoltalmazni az igazi tudást a korteskedő áltudománytól. Közgazdaságunk fejlődését körülsáncoljuk a merkantil kapitalizmus és szocializmus eltévélygő túlzásaival szemben, mert szerintünk irodalom, művészet, tudomány és közgazdaság édestestvérek, részletes megnyilatkozásai egy szerves egésznek, amelyben az egyik szerv épsége a többire nézve is erő, gyöngesége pedig betegsége az egésznek.

Noha egyelőre csak szűkebb körnek írhatunk, határozott célunk, hogy tevékenységünk keretébe a magyar értelmiségnek mentül szélesebb rétegeit is bevonjuk, mivel szilárd hitünk, hogy ha ily módon bárcsak közvetve is hozzájárulhatunk a magyar nép meggyőződésének megszilárdításához, valamint rávezethetjük ezt a népet az önfegyelmzés nehéz útjára, s ezáltal új irányt és erkölcsi tartalmat tudunk adni a most meginduló államalkotó munkának: akkor betöltöttük a mi hivatásunkat és, úgy hisszük, nem hiába irtunk.

Ehhez kérjük a magyar olvasóközönség támogatását.

Új Magyar Szemle, 1920. 1. szám (május), 3–5. oldal

A lap az irodalomnak is kellő teret engedett, ám nem hajolt meg a – nyilván létező – szirénhangoknak, melyek a tehetségek figyelmen kívül hagyására, s cserébe a tisztán politikai alapú recenzeálásra szólították fel a jobboldali kulturális folyóiratokat. Dóczy Jenő néhány kiszólástól eltekintve (például „elülnek lelkében a magyar gondok”) alapvetően méltató ismertetést írt Móricz Zsigmond *Légy jó mindhalálig*járól: „A szelíd jóakaratra gerjedt olvasó, mikor fokozódó érdeklődéssel kíséri a kis Misi sorsát, aki előbb félénken, majd lassankint nekibátorodva mind beljebb-beljebb kerül az élet új kapuján – egyszer csak azon veszi magát észre, hogy ennek a jó sorsra érdemes kis gyerekeknek a dolgai nem is éppen gyerekdolgoz s hogy az ő meghatódott részvéte nem is egészen a gyerekeknek szól. Rájön, magától jön rá, hogy a gyerekeMBER, meg a felnőtt ember között jóformán alig van különbség. Mindkettőnek szakasztott egyforma öröme-fájdalma, csak legföljebb az egyik talán kicsit járatlanabb benne. És ennek a burkolt igazságának a megéreztetésében van talán az író legnagyobb művészete.”⁷ Ezek mellett a folyóirat közölt prózát a már említett Gárdonyitól, illetve verset Kosztolányi Dezsőtől és Oláh Gábortól, továbbá elbeszélést Szabó Dezsőtől és Kuncz Aladártól is.⁸

számos, mai szemmel is értékes gondolatot fogalmaztak meg

7 Dóczy Jenő: Móricz Zsigmond regénye: *Légy jó mindhalálig*. *Új Magyar Szemle*, 1921/3. 385-386., 388.

8 Lásd: *Új Magyar Szemle*, 1920/1. és 1920/2–3. számok.

POLITIKAI IRÁNYVONAL

Egy bizonyos „Historicus” nevű szerző – akinek kiléte egyelőre megfejtetlen: az ismert szignó főleg baloldali szerzőket takar – ifj. Andrassy politikáját és a legitimizmus lehetőségeit latolgatja az utolsó, 1921/3. számban. Eltekintve az ekkor erős legitimista–szabadkirályválasztó konfliktus elemzésétől, a szerző meglátásai a demokrácia jobboldalon való fontosságáról máig megszívlelendők:

„Csak két számba vehető, mert tömegeket hódító eszme birkózik a porondon: az egyik a nemzeti, keresztény, agrár és szociális erő, a másik a nagy tagadás, a destrukció, amelynek lélegületlenjei és forradalmárai vagy itthon lappanganak, vagy külföldön izgatnak s bőségesen meríthetnek erőt abból a mérhetetlen nyomorból, amelybe a felosztott és kirabolt ország munkás- és értelmiségi tömegei belezuhantak. A középső, a guvernementális keresztény politikát is csak akkor lehet a siker reményével valósítani, ha eklektikus [itt: ingadozó természetű] és válogatós vékony értelmiségi rétegek helyett széles és masszív talapzatra lehet támaszkodni: a demokráciára.”⁹

Persze a lap nem lehetett mentes a korszellem bizonyos elfogultságaitól sem. Ifj. Andrassy Gyula például a lapban tartotta fontosnak kifejteni a „zsidókérdésről” alkotott, mai szemmel olvasva igencsak kínos nézeteit,¹⁰ természetesen a szociáldemokrata és hitközségi sajtó éles felháborodására.¹¹ A kutató szempontjából ez mindössze csak annyiban érdekes, hogy 1)

mutatja, hogy az egyes „nyugatos konzervatív” történészek által „szalonképesnek” tartott legitimista oldalon is volt antiszemitizmus, és 2) a holokauszt végkifejletének tudtában megállapítható, hogy nyilván tévedett, aki ifj. Andrassytól féltette a magyar zsidóságot. Mindazonáltal

méltatás is akadt: a liberális *Világ* megállapította, hogy „az *Új Magyar Szemle* szeptemberi füzetének cikkei érdekesek és rovatai gazdagok”.¹² Mikor állapítana meg valami hasonlót napjaink liberális sajtója bármely kormánykezeli vagy jobboldali szellemi termékről?

Ennek ellenére igazságtalan lenne összességében elfogult vagy antiszemita lapnak nevezni az *Új Magyar Szemlét*, hiszen példának okáért esszéit közölt Fábíán Béla zsidó író és liberális politikus tollából, aki szovjet hadifogságban szerzett élményeinek hatására örökké antikommunista maradt. Fábíán nem volt a Horthy-rendszer támogatója, ám antibolsevista témájú írását máig bármely konzervatív felvállalhatja: „Minden forradalmi propagandának első feladata a hadsereg és a rendőrség megfertőzése. Hadsereg nélkül nincs forradalom és ha a propagandának nem sikerül a fegyelmet és a katonai szellemet odáig süllyeszteni, hogy az uralkodó államrendszer végül is a katonai lázadások erejével döntessék meg, legalább a katonaság jóindulatú semlegességét kell eredményeznie: a kormányrendszer felbontására rohamra induló tömegekkel a kivezényelt katonaság ne helyezze szembe a szuronyok erejét. Jól ellátott és felszerelt, fegyelmében meg nem ingatott, minden politikától távartott katonaság a legbiztosabb ellenszere a forradalomnak.”¹³

Az *Új Magyar Szemle* sajnos ennél több évfolyamot már nem ért meg. Blaskovich külföldi elfoglaltságai miatt 1921-től addigi helyettesének, Pethő Sándornak adta át a szerkesztői stafétát. A folyóirat az év végén megszűnt, talán nem teljesen függetlenül annak legitimista beágyazottságától és az év végén lezajlott második – sikertelen – királypuccsot követő belpolitikai leszámolástól. Az *Új Magyar Szemle* egyike a magyar konzervatív újságírás mára elfeledett, méltó elődjeinek. ■

9 HISTORICUS: A belpolitikai helyzet. *Új Magyar Szemle*, 1921/3. 369.

10 ANDRÁSSY Gyula: A belpolitikai helyzet. *Új Magyar Szemle*, 1920/3. 317-327., főleg 321.

11 Lásd például: *Egyenlőség*, 1920. július 17. 3.; *Új Kelet*, 1920. szeptember 2. 2.; *Népszava*, 1920. július 17. 3.

12 *Világ*, 1920. szeptember 10. 5.

13 FÁBÍÁN Béla: A cárizmustól a Vörös Hadseregig. *Új Magyar Szemle*, 1920/2-3. 256.

» meglátásaik máig megszívlelendők